

Fyzická geografie

Podzim 2012

Z0026/4 – čtvrtek 15 – 15.50, Z4

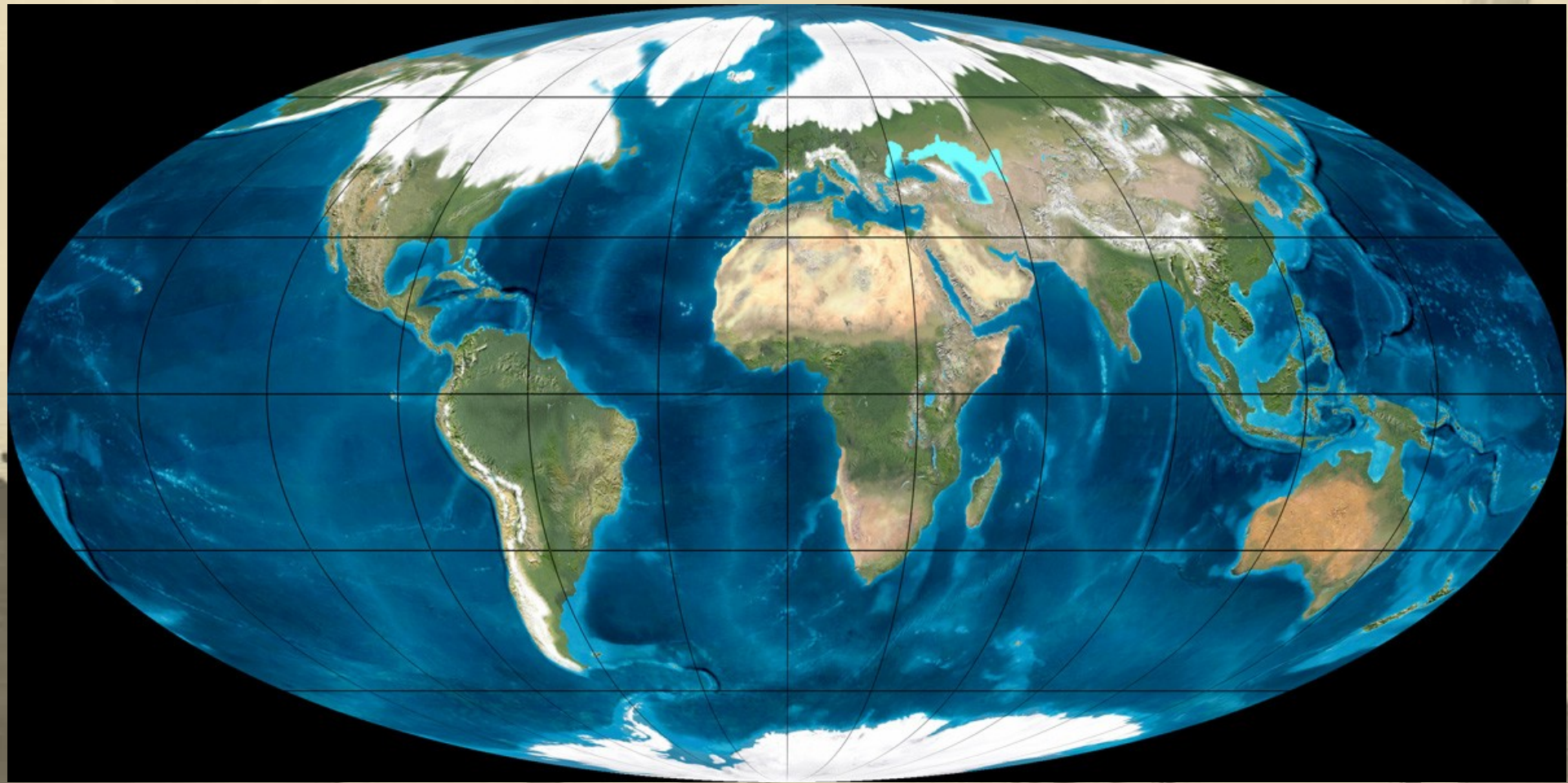
Z0026/6 – čtvrtek 16 – 16.50, Z3

Mgr. Ondřej Kinc

kinc@mail.muni.cz

Úvod

- ledovce významně ovlivnily v nedávné geologické minulosti (pleistocén = 2,5 mil. až 10 tis. let BP) vývoj reliéfu v subarktických a mírných šířkách severní polokoule
- současné rozšíření ledovců: pevninské ledovce – ..... , horské ledovce – .....
- ledovce mají dopady na ostatní složky FG sféry Země – litosféra, atmosféra (zvyšují albedo, snižují teplotu vzduchu), hydrosféra (rezervoáry sladké vody, ovlivňují výšku hladiny světového oceánu)

Ledovce

- *ledovec* = velká, přirozená akumulace ledu vzniklá přeměnou sněhu, která se dostává účinky gravitace do pohybu po ukloněném skalním; pohyb je charakteristickým projevem ledovců
- ledovce vznikají v prostředí, kde zimní sněhové srážky převyšují hodnotu letní ablace sněhu; *ablace* = ...
- led je konečným výsledkem řady: ..... + ... + ...
- typy ledovců: a. *horský (údolní) ledovec*, b. *pevninský ledovec*
- v ledovci je přimíšen horninový materiál všech frakcí (jíl až balvany); zdroje horninových úlomků:
  - a. ledovcová eroze skalního podkladu
  - b. svahové pohyby na okolních údolních svahů

typy ledovcové eroze :

■ ledovcová abraze:

- brázdění (*exarace*)

- obrušování

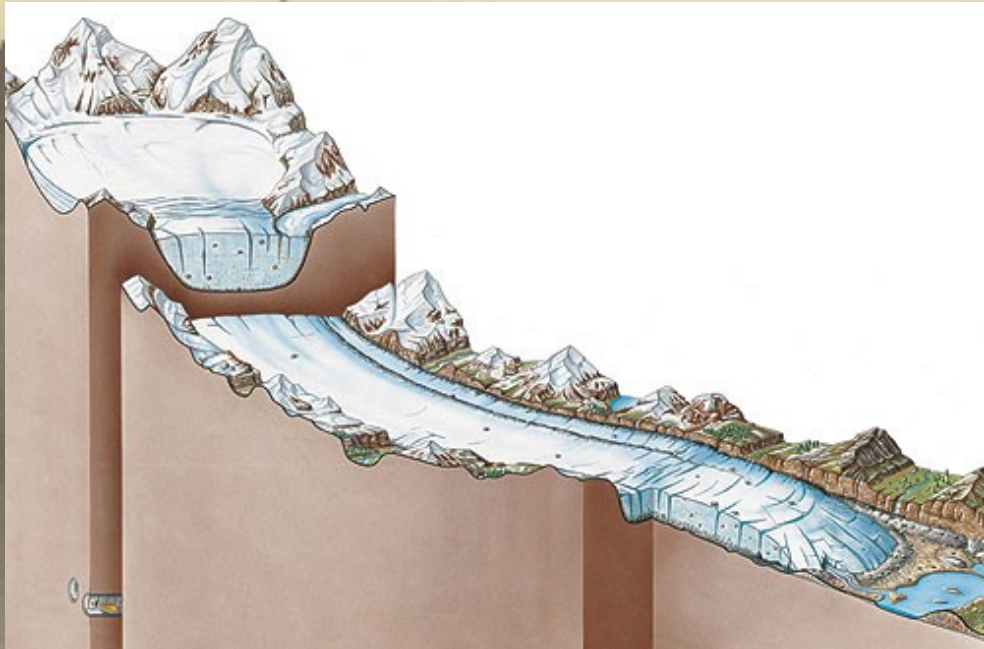
- ohlazování (*deterze*)

■ odlamování (*detrakce*)

Horské ledovce

- zdrojová – transportní – ablační oblast ledovce
- *kar* = ...
- *ledovcový splaz*
- ledopády s ledovcovými trhlinami (*crevasses*) – vznikají v místech velkého sklonu podloží
- svrchní části ledovce jsou pevné, hlubší partie ledovce jsou plastické (důsledek váhy nadložního ledu)
- způsoby pohybu ledovce:
  - a) .....
  - b) .....
- stav dynamické rovnováhy - ??????
- rychlost pohybu ledovce: cm/den (pevninské ledovce, málo aktivní horské ledovce) až několik m/den (silně aktivní horské ledovce); náhlé skluzy horských ledovců – rychlost pohybu přesahuje 60 m/den

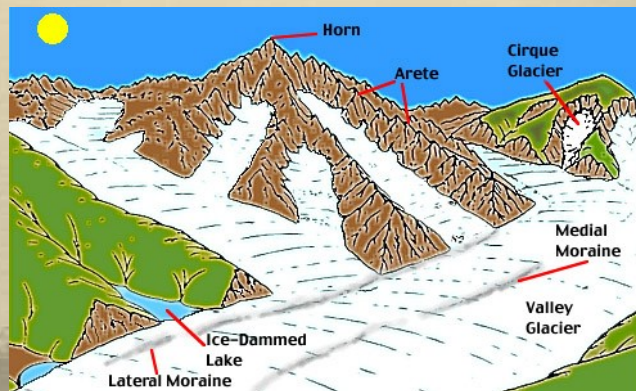
Crevasses

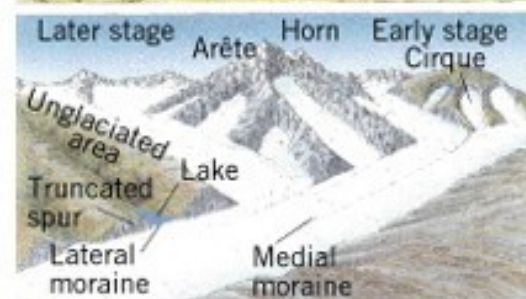

Tvary vzniklé činností horský ledovců

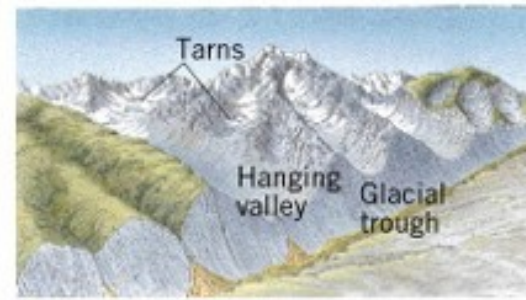
- kar
- arête
- horn

(a)

(b)

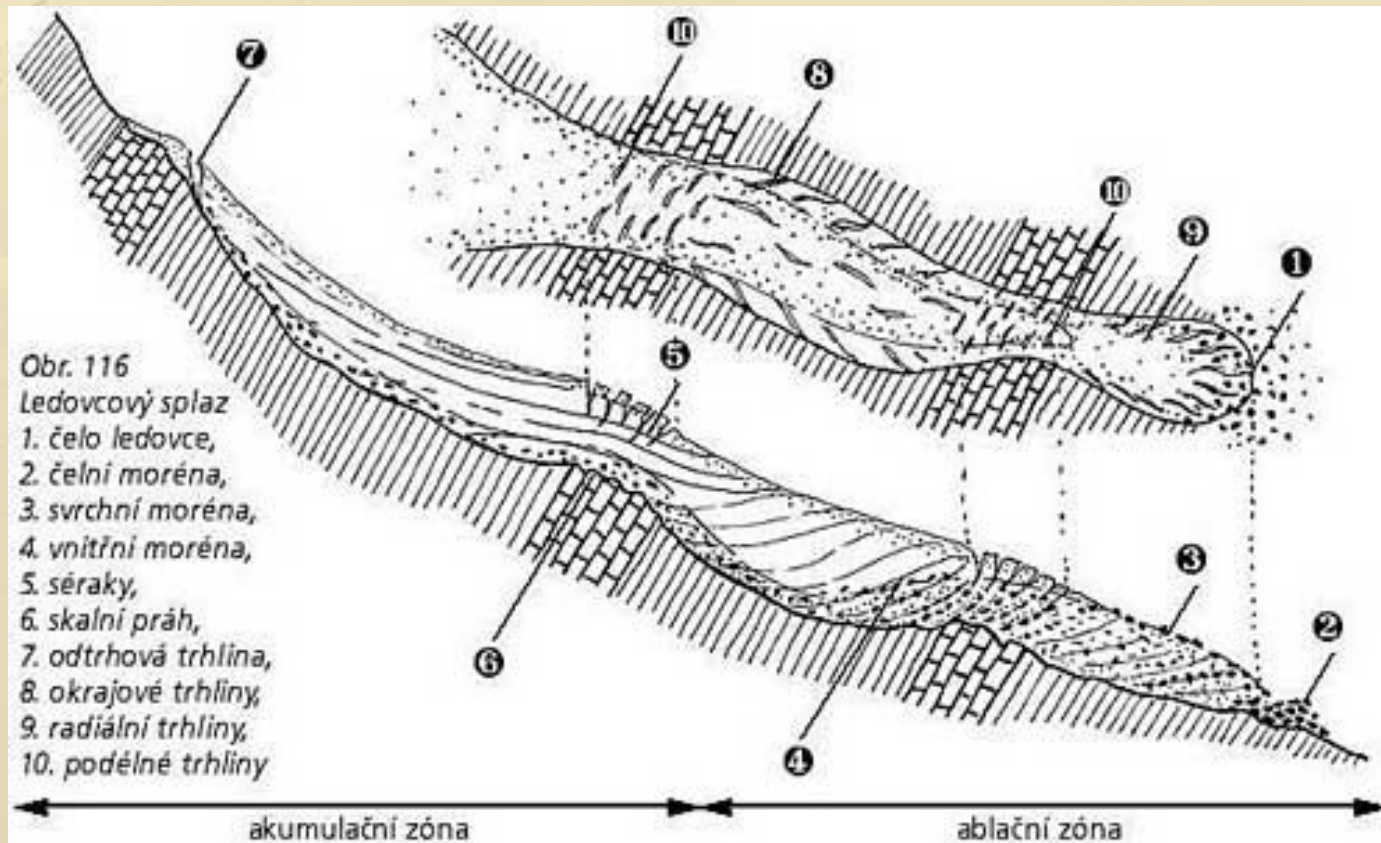

(c)

Copyright © John Wiley & Sons, Inc.

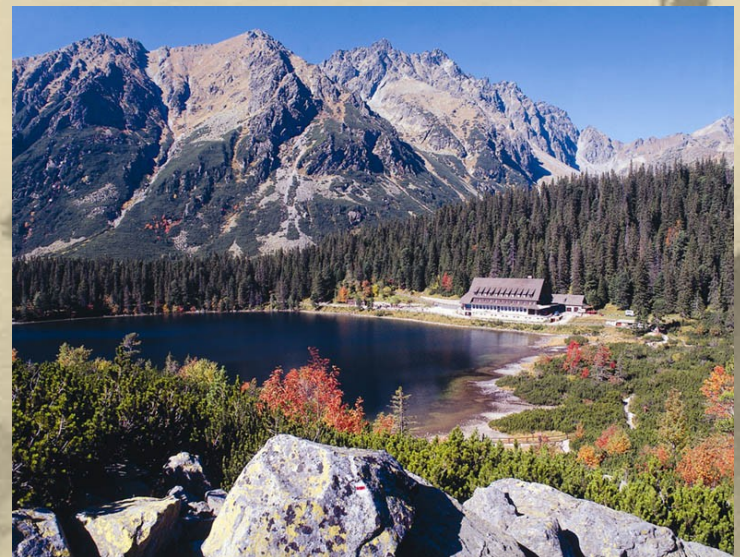
Depoziční tvary horských ledovců

- *Moréna* = ?????
- *boční moréna* = vzniká na kontaktu ledovce a údolního svahu, materiál morény vznikl ledovcovou erozí údolních svahů a svahovými pohyby
- *střední moréna* = vzniká tam, kde se spojují dva ledovcové splazy splynutím dvou bočních morén
- *koncová (terminální) moréna* = vzniká na čele ledovce, kde dochází k jeho ablaci a akumulaci unášeného materiálu; koncová moréna → tvar obloukovitě prohnutého hřbetu hradícího příčně údolí
- *vnitřní moréna* = skládá se z kusů hornin, které se dostaly do ledu napadáním do trhlin nebo regelací z povrchu ledovce, tak že led pod balvanem roztával a takto vzniklá voda nad ním opět zamrzala.
- *spodní moréna* = je materiál, který ledovec transportuje na svém dně; původ tohoto materiálu je různý – detrakce ze skalního podloží, materiál z bočních morén, balvany napadané z okolních hřbetů na firnové pole ve zdrojové oblasti

Ledovcová údolí (trogy)

- Trog
- Visuté údolí
- Pleso
- Fjord

Pevninské ledovce

- **Grónský:** rozloha 1,7 mil. km², zaujímá 7/8 rozlohy ostrova, nezaledněný je pouze úzký, hornatý pás podél pobřeží; Grónský ledovec má v řezu podobu široké klenby, jejíž podloží leží v centrální části nízko nad hladinou moře nebo dokonce pod jeho hladinou, směrem k okrajům jeho výška stoupá, maximální mocnost ledu cca 3000 m

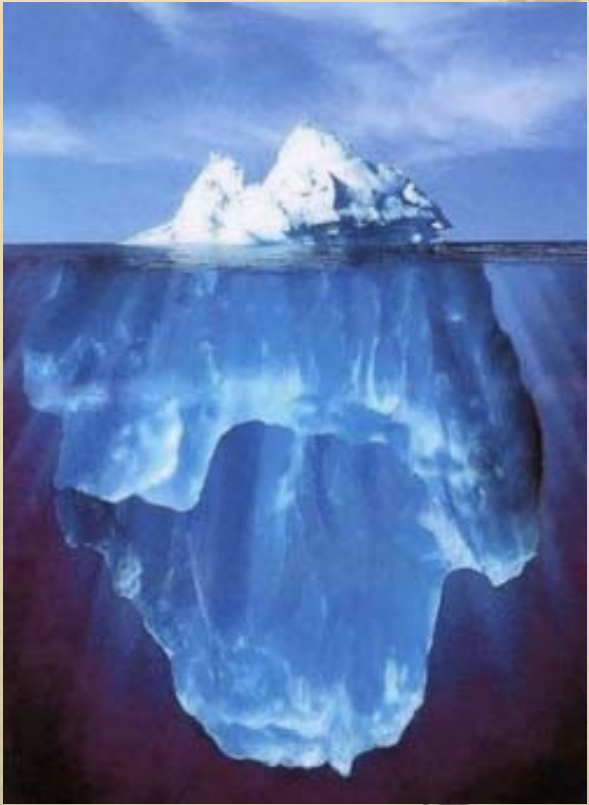

■ **Antarktický:** rozloha 13 mil. km²; maximální mocnost ledu 4000 m; důležitým rysem Antarktického ledovce je jeho plynulý přechod z pevniny do moře. Kde tvoří rozsáhlé plochy tzv. *šelfového ledu*. Šelfový led je jednak zásobován z pevniny, jednak přímo narůstá kompakcí sněhu na místě.

Mořský led

- *Mořský led* = vzniká zamrznutím mořské vody, povrchová vrstva mořského ledu je tvořena sladkou vodou, hlubší vrstvy vodou slanou. Tloušťka mořského ledu nepřesahuje .....
- *Ledové kry (iceberg)* = kusy ledu které se odlomily od ledovců zasahujících až na pobřeží; ledová kra může mít tloušťku až několik stovek metrů. Protože led je jen o něco málo méně hustý než voda, jsou ledové kry z větší části ponořené pod vodní hladinu – ponořeno bývá ..... objemu ledu.

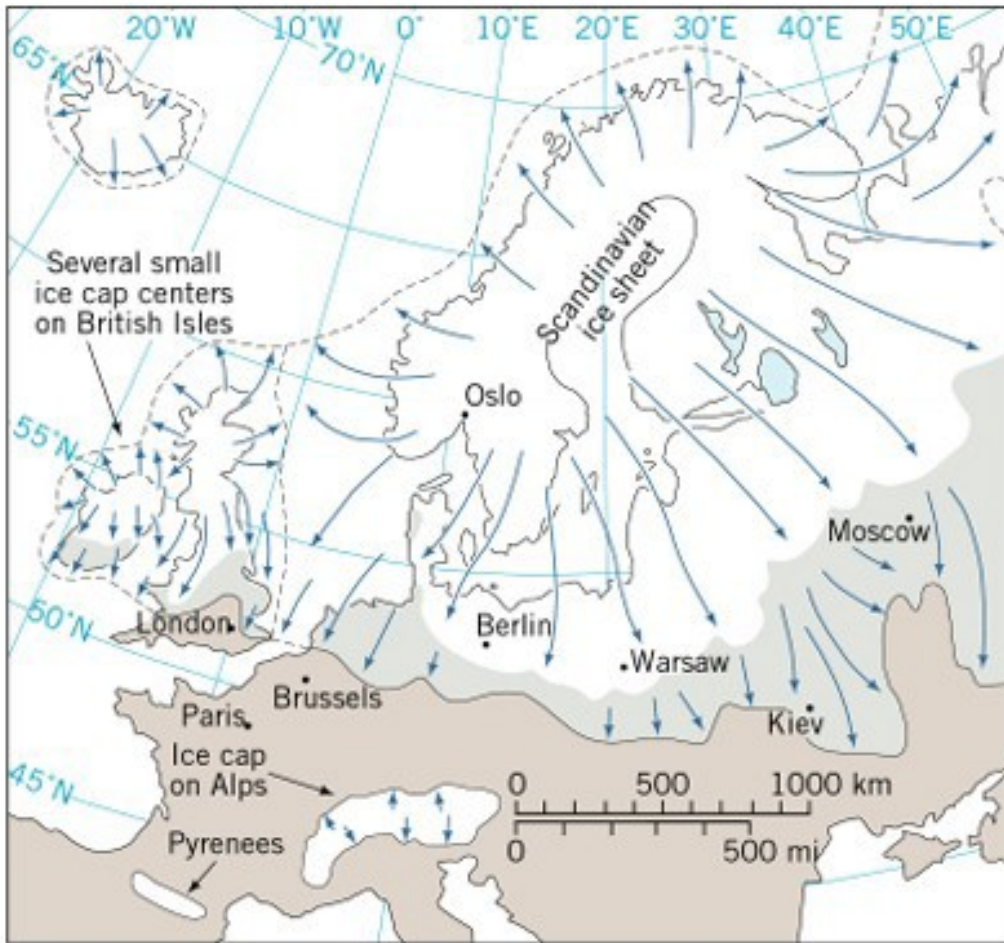

Severní / jižní polokoule

- Na severní polokouli se ledové kry odlamují od Grónského ledovce a jsou hnány Labradorským a Grónským proudem do severního Atlantiku k pobřeží Sev. Ameriky, kde dosahují až pobřeží Newfoundlandu. Tvar těchto ledových ker je nepravidelný a mají ostré, špičaté vrcholy.
- Naproti tomu ledové kry z Antarktického ledovce mají tabulovitý tvar s plochým temenem a okrajovým příkrým klifem. Jejich tvar vyplývá z toho, že se odlamují od šelfového ledu. Antarktické ledové kry mohou mít rozměry dosahující desítek km a mocnost přes 600 m s klifem vyčnívajícím až 100 m nad hladinu.

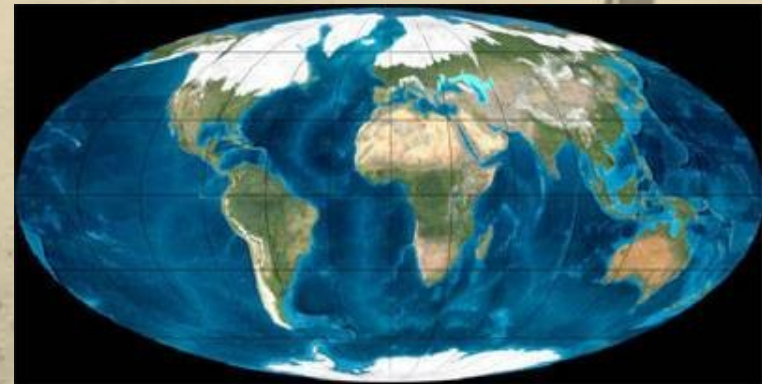
Doby ledové

- glaciál
  - glaciace
  - deglaciace
  - interglaciál
- Během pleistocénu proběhlo několik glaciálů a interglaciálů, které jsou pojmenovány odlišně v různých oblastech světa. U nás nejznámější jsou dvě stratigrafické škály pleistocénu:
- A) alpská - bieber, donau, günz, mindel, riss a würm)
  - B) severoevropská - pretegehlen, eburon, menap, elster, saale a weichsel

Copyright © John Wiley & Sons, Inc.

Last Glacial Maximum 18,000 years ago

Tvary vytvořené pevninskými ledovci

Erozní tvary pevninských ledovců

- hladké, zaoblené skalní povrchy – ledovcové ohlazy – deterze
- oblíky

Tvary vytvořené pevninskými ledovci

Sedimenty pevninských ledovců

- till
- morény
- glaciofluviální uložení
- výplavová planina (sandr)
- mrtvý led
- kotle (kettles)
- eskery
- drumlin
- varvy (páskované jíly)
- kames

till

morény

výplavová planina (sandr)

mrtvý led

eskery

kotle (kettles)

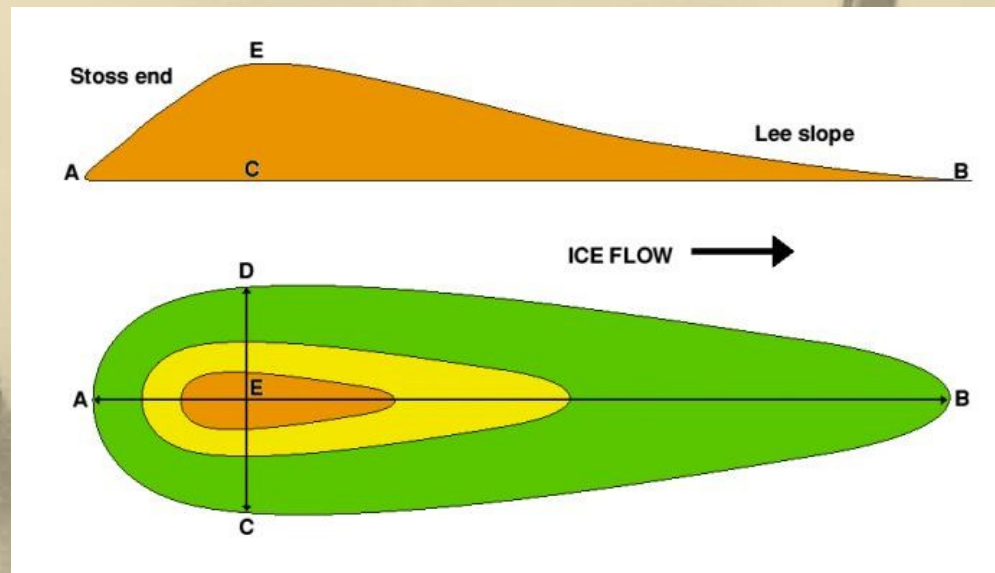

eskers

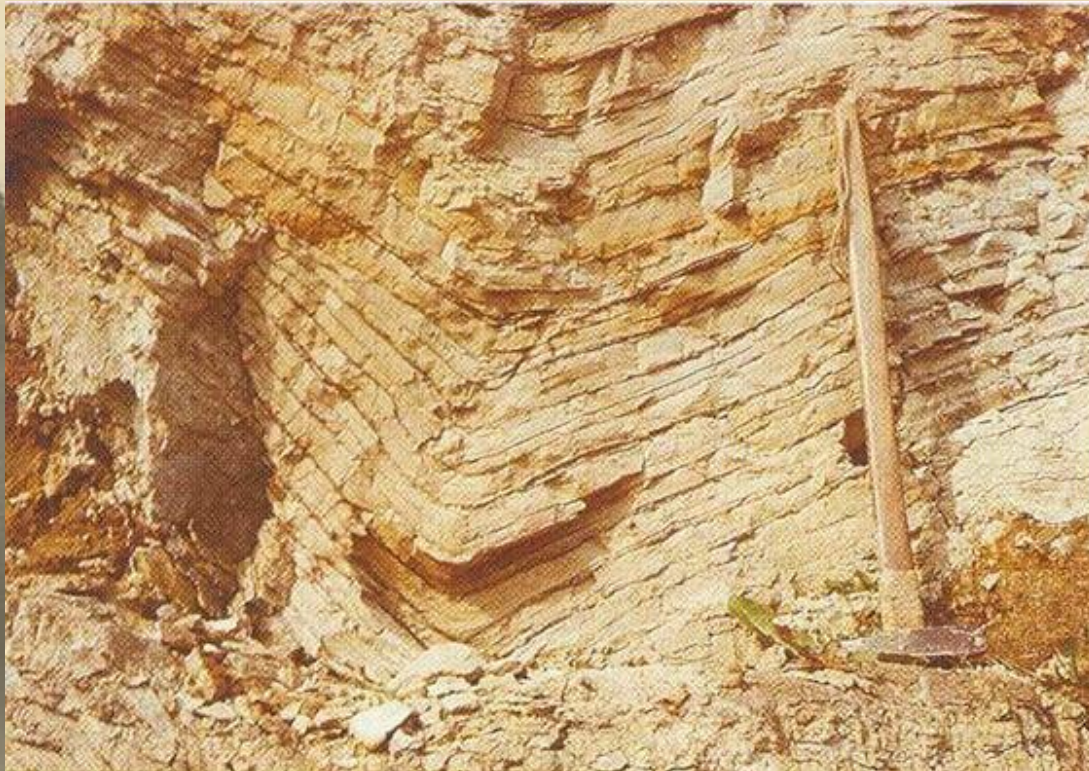
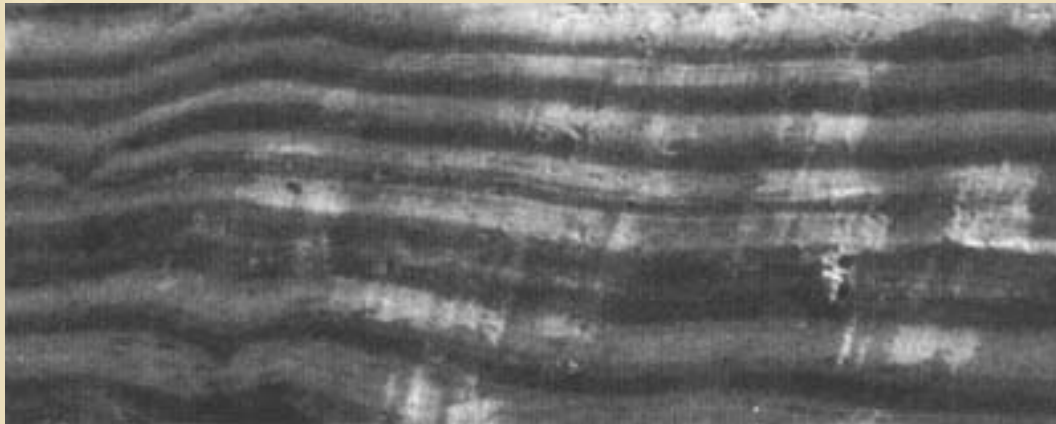
Wisconsin (Green Bay Lobe) Drumlin

drumlin

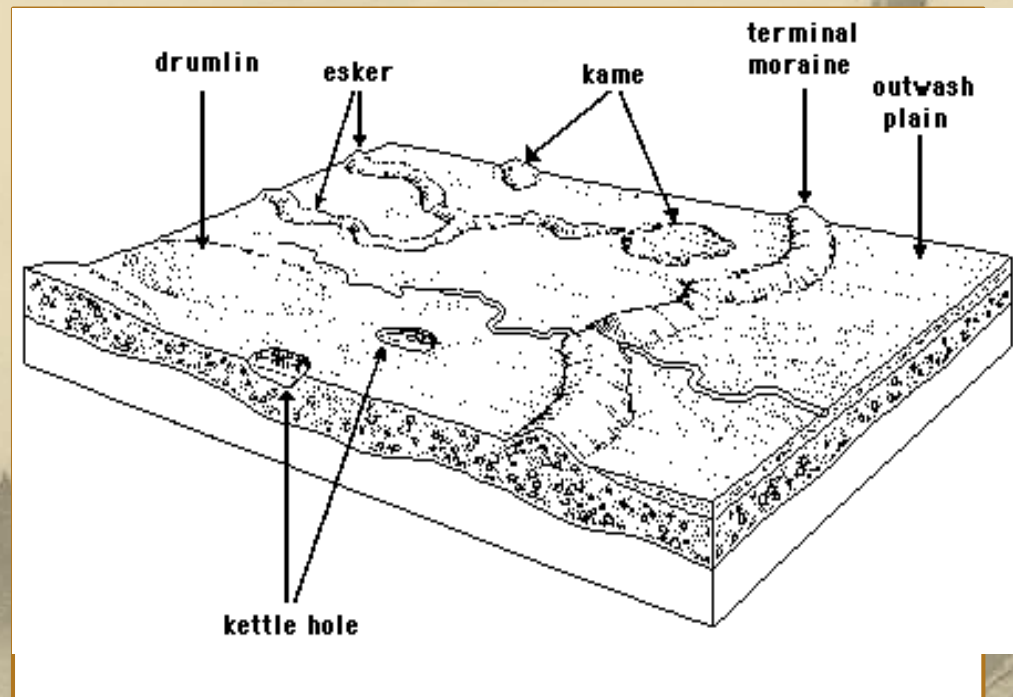

varvy (páskované jíly)

kames

Příčiny pleistocénního ochlazení klimatu

1. změna uspořádání kontinentů způsobená pohybem litosférických desek,
  2. zvýšení počtu a intenzity sopečných erupcí,
  3. zmenšení zářivé energie Slunce.
- Pravděpodobnou příčinou je globální tektonika a pohyby litosférických desek vedoucí k rozpadu prakontinentu Pangea.

Vývoj krajiny v holocénu

- 3 hlavní klimatická období.
- rozpoznána podle změn vegetačního krytu krajiny, který byl rekonstruován podle složení pylových zrn odebraných ze vzorků rašeliny odebraných z různých hloubek v rašeliníštích, která se začala vyvíjet v krajině po ústupu ledovců.
- Boreál: období charakteristické rozvojem boreálního jehličnatého lesa v mírných šířkách (10-8 tis. let BP)
- Atlantik: období teplejší a vlhčí než dnes (8-5 tis. let BP)
- Subboreál: chladnější období (5-2 tis. let BP)

Posledních 2000 let

- Za období posledních 2000 let - psané záznamy - větší přesnost
- období 1000 až 1200 n.l. bylo výrazně teplé (hovoříme o tzv. středověkém klimatickém optimu)
- chladnějším období (malá doba ledová) (1450 – 1850 n.l.)
- Během malé doby ledové postoupila řada horských ledovců do nižších nadmořských výšek.
- Ve 20. stol. globální teplota pomalu rostla, což je přisuzováno činnosti člověka, který uměle zesiluje skleníkový efekt.